

ДАБІЖУК В.І., здобувач
(Одеський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 346.58

ЩОДО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті акцентовано увагу на методологічних аспектах аналізу організаційно-правового механізму забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємств
я ц я ц економічна безпека, експортна безпека, суб'єкт господарювання, організаційно-правовий механізм, система забезпечення економічної безпеки.

В статті акцентовано увагу на методологічних аспектах проведення аналізу організаційно-правового механізму забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємств
я ц я ц економічна безпека, експортна безпека, суб'єкт господарювання, організаційно-правовий механізм, система забезпечення економічної безпеки.

В статті акцентовано увагу на методологічних аспектах проведення аналізу організаційно-правового механізму забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємств
я ц я ц економічна безпека, експортна безпека, суб'єкт господарювання, організаційно-правовий механізм, система забезпечення економічної безпеки.

This article emphasizes on the methodological aspects concerning the analysis of organizational and legal mechanism ensuring economic security export activities.

Keywords: *economic security, export security, entity, organizational and legal mechanism, the system of economic security.*

У процесі історичного розвитку способів виробництва, модифікації суспільно-економічних формацій змінюються роль економічної безпеки, її функції, діапазон застосування. Ось чому дуже важливо у зв'язку з проведеними в країні з початку 90-х років минулого сторіччя соціально-економічними реформами знову повернутися до осмислення місця і ролі економічної безпеки в нових політико-економічних умовах.

На актуальність проблеми економічної безпеки як пріоритету державної політики вказують численні теоретичні дослідження й узагальнення як вітчизняних (З. Варналій, Б. Данилишин, Я. Жаліло, А. Барановський, В. Бойко, В. Геєць, О. Гойчук, Б. Губський, М. Корецький, О. Користін, В. Мунтіян, О. Кириченко, Т. Ковальчук, Б. Пасхавер, Ю. Пахомов, П. Саблук, О. Скидан, В. Шлемко, Л. Яремко), так і зарубіжних учених – А. Алтухова, К. Баррета, І. Богданова, С. Глазьева, А. Городецького, Ю. Одума, Г. Столярова, Н. Фурса та ін.

У літературі помітний спрощений підхід до розуміння і визначення поняття «система забезпечення економічної безпеки». Аналіз точок зору науковців на зазначене питання дає підстави стверджувати, що почасти навіть поняття «система економічної безпеки» і «система забезпечення економічної безпеки» не розмежовуються. Іншою типовою помилкою є ігнорування структурованості системи забезпечення економічної безпеки, або занадто «вузьке» бачення її елементного складу. Не позбавлене вад розуміння під цим поняттям лише «комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних чи потенційних фізичних або юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних утрат та забезпечення економічного зростання в майбутньому» [1, с. 116].

На нашу думку, такий підхід базується лише на організаційному та функціональному аспектах системи забезпечення економічної безпеки і не враховує інші, тобто є неповним.

Вважаємо, що в основу концепції забезпечення економічної безпеки експортної діяльності того чи іншого суб'єкта мають бути покладені такі критерії:

- сутність економічної та експортної безпеки;
- особливості експортної діяльності суб'єкта в сучасних умовах розвитку ринкової економіки;
- мета, завдання принципи суб'єкта і об'єкта економічної безпеки експортної діяльності;
- результати аналізу загроз економічній безпеці експортної діяльності;
- оцінка загальної та локальної експортної безпеки.

У межах запропонованої концепції забезпечення економічної безпеки експортної діяльності суб'єкта господарської діяльності в Україні визначається нами як процес виявлення загроз, визначення показників, створення норм права та реалізація відповідних управлінських і організаційно-економічних заходів на кожному з етапів експортної діяльності певного суб'єкта.

Виходячи з визначення, можливо вказати такі конкретні дії, які охоплюють поняття видів захисту економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності.

1. Запобігання зовнішнім загрозам. Найбільш поширеними зовнішніми загрозами в умовах сучасного стану розвитку ринкової економіки в Україні, зокрема, є: недружні поглинення різного типу, банкрутство, шахрайство та інші види неправомірних дій із боку представників «тіньової» економіки.

2. Протистояння внутрішнім загрозам. Конкретними діями в цьому напрямі можуть бути: захист майна, конфіденційної інформації, підбір кваліфікованого персоналу, охорона персоналу, дотримання режиму роботи підприємства, трудової дисципліни, створення позитивного іміджу, ділової репутації фірми тощо.

3. Використання новітніх економічно-фінансових інструментів. Погоджуємося в цьому з автором пропозиції російським економістом І.В.Гусевим [2, с. 95]. Уважаємо, що головними заходами в цьому контексті мають бути страхування бізнесу, системний контроль за дебіторською заборгованістю, суворе дотримання податкової дисципліни.

4. Здійснення конкурентної розвідки. У сучасному діловому світі допустимими етичними діями можуть вважатися перевірка благонадійності партнерів по бізнесу, моніторинг пропонувананих договірних умов; створення інформаційної бази («досьє») на дії конкурентів.

На наш погляд, основою перелічених вище видів захисту економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності є специфічний рід діяльності – державний захист і підтримка вказаних суб'єктів у гарантуванні їхньої безпеки. Саме держава в особі своїх органів та установ має взяти на себе основний тягар заходів із забезпечення економічної безпеки бізнесу, зокрема, шляхом створення системи відповідного законодавства, налагодження вираженої податкової політики, системи контролю за дотриманням антимонопольного законодавства, а також реального захисту бізнесу правоохоронними органами.

Однією з принципів вимог забезпечення економічної безпеки в цілому і експортної зокрема є вимога системності. Оскільки в загальному розумінні системою називають комплекс елементів та їх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової цінності, то й поняття «забезпечення економічної безпеки» доцільно розуміти комплексно, спираючись на системний підхід до формування даного поняття.

Сформульоване авторське визначення поняття «система економічної безпеки», а також аналіз інших точок зору щодо цього робить можливим припущення: поняття «система забезпечення економічної безпеки» має вбирати в себе як мінімум ті елементи, що структурно складають перше поняття (об'єкт економічної безпеки, наділений своєю внутрішньою структурою; суб'єкти, що, функціонуючи на основі обґрунтованих принципів, виконують певні завдання задля досягнення мети; загрози, ліквідація чи запобігання яким виводить їх за межі даної системи). Слід мати на увазі, що в даному контексті поняття «система забезпечення економічної безпеки» не є абстрактним поняттям – у кожному окремому випадку можливо вести мову лише про таку систему, що діє в межах певного підприємства. Ця обставина дає можливість визначити загальні риси системи забезпечення економічної безпеки (певного суб'єкта господарської діяльності). Зокрема, система є:

– ексклюзивною, унікальною для кожного суб'єкта. Специфіка залежить передусім від профілю підприємства, рівня розвитку його виробничого потенціалу, економічних можливостей, рівня і змісту загроз від зовнішнього середовища тощо;

– самостійною, відокремленою від інших систем цієї та інших виробничих одиниць. Проте її відокремленість не може бути абсолютною, оскільки для реалізації завдань даної системи необхідно створити низку економічних, політичних, правових умов і обставин, що є завданнями іншої системи, зокрема державних органів.

– комплексною, тобто її призначенням є виконання комплексу завдань та виконання проблем у ході здійснення економічної діяльності суб'єкта господарської діяльності;

– такою, що базується на корпоративних засадах. Склад засобів захисту значною мірою залежить від самого суб'єкта в силу окремішності останнього.

Виходячи із зазначеного вище, вважаємо, що поняття системи забезпечення економічної безпеки охоплює:

- суб'єктів економічної безпеки (підприємства);
- механізм забезпечення економічної безпеки;
- практичні дії щодо забезпечення економічної безпеки.

При цьому суб'єкти діють у межах своїх функціональних обов'язків, виконуючи на основі окреслених принципів певні завдання, досягаючи стратегічної мети. Таким чином, засобом реалізації мети суб'єкта господарської діяльності є його завдання; способом реалізації завдань служать функції, способом реалізації функцій виступає механізм (забезпечення економічної безпеки). Мета, завдання, функції та принципи системи забезпечення економічної безпеки є її базисною основою.

Практичні дії щодо забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності в кожному конкретному випадку мають різний зміст, що зумовлюється багатьма чинниками, найголовнішими серед яких, на нашу думку, є обсяг ресурсного забезпечення підприємства, а також безпосередня мета, якої треба досягти в конкретних зовнішніх умовах.

Вплив суб'єктів економічної безпеки на об'єкти здійснюється через механізм, який у найзагальнішому вигляді можливо визначити як засіб реалізації політики забезпечення інтересів певного суб'єкта. Із позицій теорії права сукупність елементів (механізму держави) є механізмом лише тоді, коли вони являють собою цілісну, ієрархічну, реально працюючу систему органів, за допомогою якої реалізуються певні завдання і функції [3, с. 132].

Зважаючи на сутність безпеки економічної діяльності та специфіку умов її організації та здійснення, зазначимо, що погляд на сутність його структури з позицій лише організаційної складової є принципово неможливим. Організаційний аспект у системі забезпечення економічної (експортної) безпеки є лише частиною більш широкої її структури. Пропонується поняття механізму забезпечення економічної безпеки розглядати як цілісну, ієрархічну, реально працюючу систему нормативно-правових актів, відповідних органів, спонукальних мотивів і стимулів, методів і засобів, за допомогою яких суб'єкти економічної безпеки забезпечують такий стан підприємства, коли досягається максимальна ефективність його діяльності, своєчасне виявлення і запобігання загрозам при здійсненні підприємством контактів із зовнішнім середовищем.

Базуючись на здобутих раніше результатах, пропонуємо поняття «механізм забезпечення економічної безпеки експортної діяльності суб'єкта господарської діяльності» розуміти як цілісну, ієрархічну, реально працюючу систему нормативно-правових актів, відповідних органів, мотивів і стимулів, методів і засобів, за допомогою яких забезпечується такий стан суб'єкта, за якого досягається максимальна ефективність його діяльності, своєчасне виявлення і запобігання загрозам при здійсненні ним експортної діяльності.

Функціонування механізму здійснюється через практичні дії, які складаються перш за все з уточнення інтересів підприємства, визначення пріоритетів і зовнішньоекономічної діяльності, виявлення реальних та прогнозування можливих загроз, моніторинг стану й динаміки розвитку підприємства, побудови системи кількісних і якісних показників моделі безпеки, а потім розроблення на базі цього основних напрямів стратегії забезпечення безпеки підприємства.

Поняття механізму забезпечення економічної безпеки експортної діяльності є складним, тобто має певну структуру і логіку в змісті та принципах поєднання елементів, що його складають. На нашу думку, структуру механізму забезпечення економічної безпеки експортної діяльності можуть складати такі підсистеми: нормативна (закони, правові і нормативні акти); управлінська (методи здійснення політики економічної безпеки, зокрема адміністративні, та органи, що їх здійснюють), економічна (методи стимулювання, фінансово-кредитні заходи), гуманітарна («людський чинник», мотивація персоналу, етичні норми ведення бізнесу).

Оскільки аналіз наявних джерел та літератури не дозволяє стверджувати про єдність поглядів на дефініцію «організаційно-правовий механізм управління експортною безпекою суб'єктів господарської діяльності», пропонуємо розуміти під ним систему узгоджених організаційно-правових елементів, що регламентують особливості продажу товарів на зовнішніх ринках (норм права та інструментів їх реалізації), і зв'язків між ними, а також функцій управління, які забезпечують ефективність експортної діяльності суб'єкта в певному зовнішньому середовищі.

Доповнюючи і розвиваючи існуючі погляди на систему принципів формування механізму

економічної безпеки експортної діяльності підприємства [4, с. 9], зауважимо, що їх зміст складають такі вимоги: єдність і цілісність механізму; раціональне співвідношення організаційної, економічної, управлінської складової; відповідність заходів тенденціям міжнародного середовища та внутрішній політиці; зворотний зв'язок у системі управління; демократичність у розподілі функцій управління; самоуправління та участь працівників у визначенні цілей експортної діяльності; цільова сумісність; динамізм; комплексність; наукова обґрунтованість; безперервність.

Поняття організаційно-правового механізму управління експортною безпекою розкривається через характерні риси та ознаки, які дозволяють відмежувати від усіх інших подібних понять.

По-перше, його складає система елементів, заснована на єдності принципів його організації і діяльності.

По-друге, організаційно-правовий механізм управління експортною безпекою суб'єктів господарської діяльності має складну структуру, яка відображає певне місце елементів і підсистем, їх співвідношення і взаємозв'язок.

По-третє, це ієрархічна система, тобто побудована на засадах субординації і координації. Ієрархія має вираження в розчленованості механізму на різні органи, блоки, підсистеми, що перебувають у супідрядності один до одного і повинні діяти скоординовано.

По-четверте, це система цілісна, яка побудована на реальних принципах, має єдині завдання і цілі діяльності. Кожен з елементів як його суб'єктна складова органічно зумовлений усіма іншими його елементами і функціонування системи в цілому.

По-п'яте, функціонуюча (реально працююча) система, яка перебуває в динаміці та розвитку завдяки використанню набору засобів, способів і прийомів для досягнення своїх цілей.

По-шосте, має легітимну основу, тобто створена і діє в межах правових норм.

По-сьоме, ефективність її дії визначається людським чинником: професіоналізмом осіб, їх статусом, рівнем сприйняття корпоративної етики.

Дія організаційно-правового механізму управління експортною безпекою має на меті досягнення певного результату і є вираженням стратегії економічної безпеки. Відповідно до існуючих поглядів, під стратегією економічної безпеки розуміється сукупність найбільш значущих рішень, спрямованих на забезпечення програмного рівня розвитку економіки підприємства. За визначенням, зміст стратегій залежить від багатьох чинників, оскільки кон'юнктура ринку, стан зовнішнього середовища, міжнародна обстановка тощо можуть провокувати ту чи іншу потребу в оперативному управлінні. Водночас об'єднаним аспектом указаних чинників є стан ресурсних можливостей, що їх має об'єкт: матеріальних, технічних, технологічних, кадрових, просторових, організаційних, інформаційних, фінансових, часових тощо. Тому типи стратегій безпеки можуть бути різними: стратегія, пов'язана з досягненням довгострокових перспектив, що реалізується в нормальних умовах функціонування бізнесу; стратегія, пов'язана з необхідністю миттєво реагувати на загрозу, що виникла; стратегія, спрямована на відновлення заподіяної шкоди. Будь-яка з обраних стратегій, погоджуємося, має складатися з таких конкретних дій: аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз, визначенні і моніторинг чинників, що впливають на стійкість виробничо-економічного стану підприємства в короткостроковій і довгостроковій перспективі; окреслення критеріїв та граничних значень показників, які характеризують інтереси підприємства і відповідають вимогам його економічної безпеки [2, с. 130-131].

Виходячи із зазначеного вище, слід зауважити, що в умовах нерозвиненої ринкової економіки в Україні, низької правової, економічної культури, відсутності чіткої і реалістичної державної стратегії основна роль у забезпеченні економічної безпеки експортної діяльності суб'єкта господарської діяльності покладається на адміністративно-управлінські ресурси внутрішнього і зовнішнього рівня.

Синтезуючи результати дослідження організаційно-правового механізму забезпечення економічної безпеки експортної діяльності, наголошуємо на такому.

Попередній аналіз щодо концепції економічної безпеки дозволяє нам поняття забезпечення економічної безпеки експортної діяльності суб'єкта господарської діяльності в Україні визначити як процес виявлення загроз, визначення показників, створення норм права та реалізації відповідних управлінських і організаційно-економічних заходів на кожному з етапів експортної діяльності певного суб'єкта. Систему забезпечення економічної безпеки експортної діяльності суб'єкта господарської діяльності складають елементи: об'єкт; суб'єкти; загрози, ліквідація чи

запобігання яким виводить їх за межі даної системи. Характеристику вказаної системи зокрема складають риси: унікальності кожного суб'єкта; відокремленості від інших систем цієї та інших виробничих одиниць; комплексності; корпоративності. Поняття системи забезпечення економічної безпеки охоплює: суб'єктів економічної безпеки (підприємства); механізм забезпечення економічної безпеки; практичні дії щодо забезпечення економічної безпеки.

Поняття «механізм забезпечення економічної безпеки експортної діяльності суб'єкта» розуміється в даному контексті як цілісна, ієрархічна, реально працююча система нормативно-правових актів, відповідних органів, мотивів і стимулів, методів і засобів, за допомогою яких забезпечується такий стан суб'єкта, за якого досягається максимальна ефективність його діяльності, своєчасне виявлення і запобігання загрозам при здійсненні ним експортної діяльності. Його структуру складають підсистеми: нормативна, управлінська, економічна, гуманітарна. Побудова та функціонування такого механізму здійснюється на певних принципах, у межах обраної стратегії, шляхом здійснення практичних дій.

Зміст сформульованого поняття «організаційно-правий механізм управління експортною безпекою суб'єктів господарської діяльності» складає система узгоджених організаційно-правових елементів, що регламентують особливості продажу товарів на зовнішніх ринках (норм права та інструментів їх реалізації), і зв'язків між ними, а також функції управління, які забезпечують ефективність експортної діяльності суб'єкта в певному зовнішньому середовищі. Дія організаційно-правового механізму управління експортною безпекою має на меті досягнення певного результату і є вираженням стратегії економічної безпеки, під якою розуміється сукупність найбільш значущих рішень, спрямованих на забезпечення програмного рівня розвитку економіки підприємства під час здійснення експортної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навч. посібник. – К., 2005.
2. Гусев И.В. Экономическая безопасность хозяйствующих субъектов: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. – М., 2006.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. – Х., 2008.
4. Бубенко С.П. Організаційно-економічний механізм експортної діяльності підприємства: Автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.06.01. – Х., 2003.

Надійшла до редакції 27.11.2012

ЖЕЛЕФ Г.Б., здобувач

(*Національна академія внутрішніх справ*)

УДК 346.2 : 347.19

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ Й ПРАКТИКИ

Стаття присвячена аналізу правової природи публічного адміністрування холдингових компаній. Наведене авторське визначення досліджуваного поняття.

я ц я ц публічне адміністрування, холдингові компанії, законодавство, державне управління.

Статья посвящена анализу правовой природы публичного администрирования холдинговых компаний. Приведено авторское определение исследуемого понятия.

я ц я ц публичное администрирование, холдинговые компании, законодательство, государственное управление.

The article is devoted to analysis of the legal nature of public administration of holding companies. It is given the author's definition of investigated term.

Keywords: public administration, holding companies, legislation, government administration.

Актуальність точного формулювання поняття публічного адміністрування холдингових компаній зумовлена такими чинниками. По-перше, внаслідок подальшого використання відповідної термінології в чинному законодавстві України та наукових джерелах без з'ясування її

